

עיקרי "תורה מן השמים" והשלכותיהם*

בהקדמת הרמב"ם לפרק חלק הוא קבע וביסס את שלשה עשר עיקרי האמונה שמהווים עד היום לדעת חלק גדול מהפוסקים את יסודות אמונת דת היהודית. רבות נכתב על מעמדם של עיקרי אמונה אלו מר' יוסף אלבו בספר העיקרים עד ימינו אנו, הן במישור ההלכתי והן במישור ההגותי, הן בעברית והם בשפות אחרות.

הרמב"ם מסכם את דבריו שם באומרו:

וכאשר יפקפק אדם ביסוד מאלו היסודות הרי זה יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, וחובה לשנותו ולהשמידו ועליו הוא אומר הלא משנאיך ה' אשנא וכו'.

לדעתו ישנן ארבע השלכות המתיחסות לאדם שאינו מקבל על עצמו או אף מפקפק באחד מי"ג עיקרים והן (א) אינו בכלל ישראל, (ב) הוא כופר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות, (ג) הוא נקרא שונא ה' ומצווה לשנותו (ד) אין לו חלק לעולם הבא.

במאמר זה ברצוננו להתמקד על שנים מעיקרים אלו הקשורים לאמונה בתורה מן השמים. בעיקר השמיני כותב הרמב"ם (לפי תרגומו של הגר"י קאפח זצ"ל)

והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בדינינו היום הזו היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה... ואין הבדל בין ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד, או אנכי ה', ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת. ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופוקר יותר מכל כופר אחר אלא לפי שחשב שיש בתורה תוך וקלפה, ושאלו התאריכים והספורים אין תועלת בהם, ומשה מדעתו אמרם, וזהו ענין אין תורה מן השמים.

הרמב"ם הביא עיקר זה כהלכה צרופה בהל' תשובה פרק ג הלכה ח:

* היסוד המרכזי שבמאמר זה כבר נכתב במאמרי "נצחיות התורה באספקלריא של הלכה", ראה: "הגיון: מחקרים בדרכי חשיבה של חז"ל" בעריכת עלי מרצבך ומשה קופל, מכון צומת תשנ"ה, עמ' 99-103. אבל כאן הרחבנו את היריעה.

שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה.

ע"פ יסוד זה פסק הרמב"ם בתשובותיו שאסור לעמוד בזמן קריאת עשרת הדברות וכך כותב בשו"ת סימן רס"ג:

וכבר ביארו שאין הבדל בין מי שיכחיש התורה בכללה או יכחיש פסוק אחד ויאמר משה מפי עצמו אמרו והיה מהמינים מי שמאמין שאין מן השמים זולתי עשרת הדברות ושאר התורה משה מפי עצמו אמרה ולכן בטלו קריאתם בכל יום. ואין ראוי בשום פנים להשים בתורה יתרון קצתה על קצתה ותחקרו על דברינו בזה בפ"י המשנה בפ' חלק. וכתב משה.

על פי ההבנה הפשוטה בעיקר הזה אם נביא יבוא ויאמר שה' שלחו להכניס סיפור נוסף בתורה, לכאורה אין כאן כפירה ופקפוק בעיקר הזה. הסבר הדבר הוא כי אותו נביא מאמין ומקבל על עצמו שהתורה הוא מן השמים אלא כעת הקב"ה אמר לו בנבואה להוסיף סיפור לתורה.

אמנם בעיקר התשיעי כתב הרמב"ם (לפי תרגומו של האבן תיבון לדעת המהדיר של "רמב"ם לעם"):

ההעתק והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא השם יתברך לא מזולתו ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה שנאמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו (דברים יג, א) וכבר בארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתחת זה החבור.

לפני שנרחיב בביאור העיקר הזה יש צורך לברר מהו פירוש המילה "העתק". הרמב"ם במשנה תורה השתמש במילה זו בהלכות מעשה הקרבנות, וכך כותב בפרק ב הלכה טו:

וכשם שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח דברים שאין כמותן לדורות והקריבו בשבת כך הנשיא מקריב חנוכתו בשבת לעתיד כאשר מפורש שם, וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי מלואים היו ואינן נוהגין לדורות, אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה שפירשנו כמו שהעתיקום מפי משה רבינו אין להוסיף עליהם ואין לגרוע.

כאן הרמב"ם השתמש במילה "העתק" ומשמעותה שמה רבנו מעתיק את התורה מפי הקב"ה. המילה הנ"ל בהלכות מעשה הקרבנות נאמרה ביחס לתורה שבכתב, אבל גם ביחס לתורה שבעל פה השתמש הרמב"ם במילה "העתק" (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ט):

גדולי חכמי ישראל היו מהן חוטבי עצים..... והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו.

אבן תיבון כשתרגם מערבית ראה את המושג "מעתיק" במשנה תורה במשמעות של "העברה" וכלשון הפסוק בספר בראשית (יב,ח) "ויעתק משם ההרה" וכן (בראשית כו,כב) "ויעתק משם ויחפר" וכן בהקדמה לפירוש המשניות תרגם: "כבר אמרנו בתחלת דברינו שמחבר המשנה הזכיר משמות האנשים מעתיקי השמועה".

לפי המשמעות הזאת, כוונת העיקר היא שיש חובה להאמין שמה רבנו הוא המעתיק והמעביר הבלעדי של תורה שבכתב ועליה אין להוסיף ועליה אין לגרוע. באותה מידה הוסיף הרמב"ם שגם על הפירושים המקובלים של התורה אסור להוסיף או לגרוע ומשה רבנו ולאחריו מעתיקי השמועה הם האחראים הבלעדיים להעביר את המסורת הזאת וגם עליהם אין להוסיף או לגרוע. ע"פ פירוש זה המילים "לא תוסף עליו ולא תגרע" שמצטט הרמב"ם בעיקר הנ"ל מתייחסות לתורה בכלליותה, הן לחלק הסיפורי והן לחלק של המצוות. כך הבין בעל העיקרים את העיקר הזה והוא כותב במאמר ג פרק יד:

ודעת הרמב"ם ז"ל שלא תשתנה לעולם לא כולה ולא מקצתה, על כן שם אחד מן העיקרים שלא תנוסח התורה ולא תשתנה, ואחר שמצאנו הדתות האלהיות שהיו עד משה משתנות מן האסור אל ההתר ומן ההתר אל האסור, יהיה זה עיקר פרטי לתורת משה בלבד, וסמך הרב העקר הזה אל מה שנזכר בתורה לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו (דברים יג,א), וביאר הטעם בספר המורה לפי שהדבר השובה והשלם אי אפשר להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו שלא יפסד השווי והשלמות ההוא, ולפי שהיתה התורה תמימה כמו שהעיד עליה הכתוב באמרו תורת ה' תמימה (תהילים יט,ה), אי אפשר שתשתנה בשום זמן, זהו תורף דבריו בזה הענין במקומות רבים.

כך גם סיכם דעתו של הרמב"ם המבי"ט בספרו "בית אלקים" שער היסודות פרק לד. לאחר שציטט את העיקר התשיעי לפי התרגום הנ"ל, כתב:

וענין עיקר זה כי גם שיסדנו בעיקר השמיני אמיתת תורה מן השמים, היה אפשר להאמין כי היא אמיתת מאתו ית' אבל לא שתהיה מראשיתה עד סופה אותיותיה ומלותיה וסדרה מפי האל ית', אלא אחר שהיה בא הדיבור למשה רבינו על ענין אחד היה כותב הענין ההוא המכוון כפי מה שהיה נראה לו, ולא בלשון עצמו שנאמר לו ולא כסדר שנאמר לו, אלא כפי מה שיזדמן למשה רבינו בשעת כתיבתו, ולכן הוצרכנו לעיקר הזה, כי אמיתת התורה היא בשלימות לא לבד בענייניה דרך כלל ופרט אלא גם מלותיה ואותיותיה וסדרה מראשיתה עד אחריתה היא מועתקת כולה מאתו ית'.

דעתם של העיקרים והמבי"ט בהבנת העיקר הזה היא שהתורה בכלליותה לא תנוסח מחדש ולא תבוא תורה אחרת במקומה והאיסורים "לא תוסף ולא תגרע" מתייחסים לכלליות התורה וכך הבין השל"ה בשער האתיות אות אלף.

אמנם בתרגום של הגר"י קאפח זצ"ל נכתב:

ויסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החבור הזה.

בהערותיו שם הוסיף הגר"י קאפח זצ"ל:

ובנדפס השמיט ושבש וכתב: "והיסוד התשיעי ההעתק, והוא כי תורת משה זאת מועתקת מאת הבורא יתברך לא מזולתו ועליה אין להוסיף וכו'". ואין לכל זה שורש ויסוד במקור ואם חשש מפני בקורת המוסלמים היה יותר כדאי להניח חלק בלי להכניס חליפין. וכתב רבינו בהלכות מלכים פי"א הל' ו' "ועיקר הדברים ככה הן שהתורה הזאת אין חוקיה ומשפטיה משתנים לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן וכל המוסיף או גרע או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס" והעתקתי כל דבריו מפני שהושמטו בדפוסים. עם יתר מה שהושמט מאימת הבקורת והגזירות הרעות.

פירושם של דבריו הם שלפי התרגום של אבן תיבון החידוש בעיקר הזה נובע לאור העיקר השמיני והוא שמשה רבינו לא רק קבל את התורה מהקב"ה אלא שהעתקתו היא נצחית ואין להוסיף או לגרוע ממנו. אולם טוען הגר"י קאפח שהעיקר הזה אינו עוסק בהעתקת משה רבנו אלא שהקב"ה קבע ששום מצוה לא תבטל וגם לא תשתנה. מהות העיקר אינה נוגעת לתורה בכלליותה אלא לאפשרות של ביטול, הוספה או חסרון אחת ממצותיה. הגר"י קאפח מביא הוכחה לכך מדברי הרמב"ם עצמו בהלכות מלכים וברור מדבריו שם הוא שההדגשה היא על חוקי התורה ומשפטיה.

הסבר זה בדברי הרמב"ם יש לו סימוכים ממקורות נוספים בכתביו. במורה נבוכים חלק ג פרק מא כתב:

כי כאשר ידע השם יתעלה שמשפטי זאת התורה יצטרכו בכל זמן לפי התחלף המקומות והחדושים ולפי הנראה מן העניינים, להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם, הזהיר מן התוספת ומן המגרעות, ואמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת השם.

הרמב"ם טוען שהאיסורים "לא תוסף ולא תגרע" מתייחסים למשפטי התורה. כך גם כתב בהלכות יסודי התורה פרק ט הלכה א:

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו... לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו משה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה...

משני המקורות הללו נראה שדעת הרמב"ם היא שהאיסורים של "לא תוסף ולא תגרע" נוגעים רק למצוות של התורה ורק אם הנביא ירצה לבטל, להוסיף או לגרוע מהמצוות הוא יחשב כנביא שקר.

על פי הבנה זו כתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג הלכה ח:

שלשה הן הנקראים אפיקורסין... והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אף על פי שהיא היתה מעם ה' ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

וכבר העיר שם בעל עבודת המלך:

בנוסחאות הישנות כגון הנוצרים וההגרים וכן הוא בדפוס קונשטנטינא רס"ט ובדפוס וויניציאה ישן ועי' בדברי רבנו בפי"א מהל' מלכים ה"ג, ועיקר הדברים ככה הם שהתורה הזאת חוקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות ממשוטן הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורס, וכל הדברים האלה נמצאים בנוסחאות הישנות של רבנו וגם בדפוס אמסטרדם ואח"כ מחקוה בעלי הבקורת.

למדים אנו מכאן שהרמב"ם קבע את העיקר הזה לאור הדתות האחרות ששינו והחליפו את מצוות התורה (יש לציין שהערה זו אודות הדתות האחרות נרמז כבר בדברי העיקרים שהובאו לעיל). במיצוי הדברים האלו "ביטול התורה" הוא ביטול או שינוי אחת המצוות ואם כן שני העיקרים השמיני והתשיעי אינם חופפים. העיקר השמיני עוסק באמונה שכל התורה כולה הן מצוותיה והן סיפוריה כולם נמסרו למשה מסיני והעיקר התשיעי עוסק בשינוי הצויים שהקב"ה מסר למשה בסניני ואדם הכופר באחד מהעיקרים נחשב כאפיקורס עם ההשלכות ההלכתיות הנובעות ממנו וכמו שבארנו לעיל.

משמעותם של שני ביאורים אלו נוגעים ליסודות של התורה עצמה, האם התורה ביסודה היא מערכת של מצוות שקבע הקב"ה המחייבים את כלל ישראל ולכן ביטול התורה הוא ביטול או שינוי אחת ממצוותיה, או שהיא ספר שהעביר הקב"ה למשה עם מגמות רחבות יותר וכל שינוי בה מהווה פגם בעצם התורה.

הרמב"ם בשורש השלישי לספר מצוות כותב:

השרש השלישי שאין ראוי למנות מצות שאין נוהגות לדורות. דע כי אמרם (מכות כג, ב) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני מורה על היות זה המספר הוא מספר המצוות הנוהגות לדורות. כי מצות שאינן נוהגות לדורות אין קשר להן בסיני הן שנאמרו בסיני או בזולתו. ואמנם כווננו באמרם בסיני לפי שעקר התורה שנתנה היה בסיני והוא אמרו יתעלה (ס"פ משפטים) עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך. ובבאור אמרו (שם כג, ב, כד, א) מאי קראה תורה צוה לנו משה מורשה רוצה לומר מספר תורה והוא תרי"א ואנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמעום ובהם נשלמו תרי"ג מצות. ירצו בזה הסימן שהדבר שצוה לנו משה ולא שמענוהו כי אם ממנו הוא מספר תורה וקראה מורשה קהלת יעקב ומצוה שאינה נוהגת לדורות אינה לנו מורשה. שאמנם ייקרא ירושה מה שיתמיד לדורות כמו שאמר (ס"פ והא"ש) כימי השמים על הארץ.

מחדש כאן הרמב"ם חידוש גדול שהמלה "תורה" משמעותה "מצוות" ולכן המצוות שצוה לנו משה הן רק אלו שהן "מורשה" לדורות. ביאור דבריו הוא כשהגמרא במכות דף כג ע"ב מביאה את דברי רבי שמלאי:

שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם.

ומסביר רב המנונא שהמקור לדרשה הזאת היא:

תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

שאינן כאן דרשה בעלמא אלא יש כאן קביעה חד משמעית. משה רבנו אומר לבני ישראל בשעת מותו שהנבואה שלי היא תורה "תורה צוה לנו משה" ועיקר התורה הוא המצוות כי המלה "תורה" פירושה "מורה" לאדם איך לחיות את חייו. הקב"ה, דרך נבואתו של משה, צוה לאדם רק את המצוות הכתובות בתורה הנוהגות לדורות שהן הן המורשה לבני ישראל. משתמע מכך שלא יכול לחול על המצוות שאינן נוהגות לדורות המושג "תורה" כי התורה במהותה היא נצחית וכל שאינה נצחית אינה תורה. לפי דברי הרמב"ם פירוש הפסוק הוא רק התורה שצוה משה כמורשה, היא שייכת לבני יעקב לעולמי עולמים, כי המילה "מורשה" במשפט הנ"ל מתארת איזו תורה מחייבת את בני יעקב

לדורי דורות. הרמב"ם דייק פירוש זה בפסוק לאור דברי רב המנונא בסוגיא שם כי הוא מצטט רק חלק מהפסוק "מאי קרא תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא וכו'" והוא משמיט את סופו ללמדנו ש"מורשה" מתארת את המילה "תורה".

חידוש זה של הרמב"ם מופיע גם בהל' יסודי התורה כשהוא בא להגדיר את נביא השקר וכך הוא כותב בהל' יסודי התורה פרק ט הלכה א-ג:

לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה... וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו.

נביא שקר אינו נמדד רק בתוכן דבריו, אלא במשך הזמן שבו הוא מצוה לעם לבטל מצוה או לעבור איסור שהוא מה"ת. נביא המכחיש את נצחיות המצוה שזהו עיקר נבואתו של משה רבנו הוא ודאי נביא שקר.

על פי תובנות אלו נראה לחדש שנביא מוחזק הטוען שהקב"ה ניבא אליו ואומר שהקב"ה צוה לו להכניס סיפור נוסף בתורה כמו הסיפור של אברהם בכבשן האש אינו נחשב כנביא שקר. הסבה היא כי הוא אינו מכחיש את העיקר השמיני ש"תורה מן השמים והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזו היא התורה שניתנה למשה" ואינו מכחיש את העיקר התשיעי כי אינו מבטל או משנה אף מצוה מן התורה ודברים אלו מתאימים לפי התרגום של הגר"י קאפח זצ"ל. אולם אם נקבל את התרגום של אבן תיבון שהעיקר התשיעי הוא המשך של העיקר השמיני שעל תורת משה בכלליותה אין להוסיף או לגרוע ממילא אותו נביא יחשב כנביא שקר כי הוא מוסיף על המילים של התורה.

כדאי לציין שבדעת הרמב"ם עצמו היה נראה להכריע כדעת הגר"י קאפח זצ"ל. לאור המקורות שהבאנו משאר כתביו של הרמב"ם ולפי המהלך הזה תתישבנה שאלות בעל העיקרים על העיקר הזה של הרמב"ם ואכמ"ל.

הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות כתב על הסוגיא במכות הנ"ל:

והנה מדרשו של רב המנונא שמנה תורה צוה לנו משה תורה בגימטריא הם בכאן דברי יחיד ורבנין חלוקין עליו ולא נתברר שם אם הם חלוקין על הכל לגמרי כלומר על מדרשו של ר' שמלאי עצמו שאמר תרי"ג מצוות ניתנו לו למשה בסיני או שהוא מסורת בידם והכל מודים שכך הוא סכום המצוות... אבל

בעל ההלכות זצ"ל... וכן רב המנונא שמצא לו סמך מאי קראה אינו אלא אסמכתא ורמז בעלמא. והרבה פסוקים מלבד זה כתוב בהן תורה ואינם באים בחשבון אותיות. וענין כזה בכמה מקומות בתלמוד נאמר על כלל האסמכתות בעניינים שהם מדברי סופרים ולשונם השגור ברמזים הוא זה מאי קראה...

לדעת הרמב"ן הן הדרשא של רבי שמלאי והן הלימוד של המנונא הן אסמכתאות בלבד על אף שבסופו של דבר נקט הרמב"ן שיש תרי"ג מצוות כדעתו של רבי שמלאי כי כך היתה מסורת בידם מפי משה בסיני. כך כותב הרשב"ץ בהקדמתו לזהר הרקיע:

תרי"ג מצוות נאמר למשה בסיני ולא נמצא מחלוקת לא בתלמוד ולא במדרשות על ר' שמלאי... כי אף על פי שהמדרש של תורה צוה לנו אינו מוסכם מהכל אבל המספר של ר' שמלאי הוא מוסכם מהכל ואף על פי שלא מצאו בו סמך מהכתוב נאמר כי כך היתה קבלה בידם שכן הוא מספר המצוות ויש לנו לומר כן לפי שראינו שנתפשט בתלמוד ובמדרשות זה המספר.

מבואר מדבריהם שהם חולקים על ההסתמכות המוחלטת של הרמב"ם על הסוגיא במס' מכות כמקור הבלעדי למנין של תרי"ג מצוות ומקורו מדרשת רב המנונא "תורה צוה לנו משה". כדאי לציין שהרמב"ן אינו חולק על הרמב"ם ביחס לשורש השלישי ובלשונו שם:

וזה דבר ברור אינו נעלם כלל שאילו מנינו המצוות האמורות לשעה היו מונים כל מצוה שבאה במצרים ובמדבר במצות עשה ובמצות לא תעשה והיה עולה לחשבון גדול כמו שאמר הרב...

אבל הבסיס לשורש זה כפי שניסח אותו הרמב"ם שהוא נלמד מהסוגיא במס' מכות אינו מקובל כלל וכלל על הרמב"ן וסיעתו. הוכחה לכך נמצאת בפרשנות הרמב"ן על הפסוק "תורה צוה לנו משה", וכך כותב הרמב"ן שם:

והטעם, כי ישראל יאמרו תמיד התורה אשר צוה לנו משה תהיה ירושה לכל קהלת יעקב לעדי עד לא נחליף ולא נמיר אותה לעולם.

לדעתו המילה "מורשה" אינה מתארת את התורה כדעת הרמב"ם אלא קשורה לסוף הפסוק שה"תורה" היא "מורשה לבני יעקב".

נראה להוסיף שהרמב"ן הבין את המושג "תורה" בצורה אחרת לגמרי מהרמב"ם. הרמב"ן בהקדמתו לספר בראשית כותב:

משה רבינו כתב הספר הזה עם התורה כולה מפיו של הקדוש ברוך הוא והקרוב שכתב זה בהר סיני כי שם (שמות כד, יב) נא' לו עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם כי לוחות האבן

יכלול הלוחות והמכתב כלומר עשרת הדברות והמצוה מספר המצוות כולן עשה ולא תעשה א"כ התורה יכלול הספורים מתחילת בראשית כי הוא מורה אנשים בדרך בענין האמונה.

הרמב"ן כאן התייחס לפסוק בספר שמות ופירש את המילה "והתורה" כהוראה בעניני אמונה. אין ברוב הסיפורים בספר בראשית מצוות הנוהגות לדורות ואף מצוות אמונה אינה מופיעה שם ואעפ"כ היא נקראת "תורה" ללמדנו שהמילה "תורה" אינה מתייחסת לצוויים בלבד אלא כהוראה בתחומים רבים ומגוונים. הרמב"ן אינו חולק על הרמב"ם שהמילה "תורה" יכולה להתפרש כהוראה לענין מצוות וכך כתב בספר המצוות בשורש השלישי:

ויתקרב זה ממה שאמר ית' (צו, ז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים אשר צוה את משה וגו'. ימנה המילואים עם קדשי דורות ויעשה אותם תורה.

היינו רק מצוה הנוהגת לדורות נקראת "תורה" אבל "תורה" כפי שראינו יש לה משמעות רחבה יותר.

גם הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה התייחס לפסוק שציטט הרמב"ן, וכך הוא כותב:

כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

בעל תורה שלימה כותב שהמקור לדרשה זו נמצא בדברי המדרש הגדול ולפי זה הפסוק מתפרש שהקב"ה אומר למשה לעלות להר לקבל את לוחות הברית, תורה שבכתב ותורה שבעל פה כי כל המצוות הכתובות בתורה שבכתב מתפרשות ע"פ מה שנאמר בתורה שבע"פ. לדעת הרמב"ם עיקר התורה הוא החובות שבה ודרך קיום המצוות שבה. כך יכול להתפרש דברי רש"י שעל הפסוק הראשון בתורה הביא שאלתו של ר' יצחק הידועה ועומק שאלתו מתפרשת בלשון של רבנו בחיי:

והכוונה לומר כי כיון שהמצוות הם עיקר התורה לא היה ראוי להיות פתח דבריה של תורה כי אם במצוה, ומה לנו לספור חדוש העולם.

וכך גם ניסח השאלה הרא"ם שם.

אולם הרמב"ן בהקדמתו הנ"ל הבין שלתורה יש מגמות רב גווניות ואין עיקר אחד ולכן פירש את המושג של תורה כ"אמונה" לא במסגרת של מצוה אלא כהנהגה לבני אדם. במיוחד גישה זו מתאימה למה שכתב בסוף דבריו שם:

ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות והי' אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות.

על פי דבריו כאן ברור שהרמב"ן מסכים לתרגומו של אבן תיבון שחובתו להאמין העתקתו של משה רבנו היא השלימה ועליה אין להוסיף אף אות אחת לתורה. השל"ה הקדוש כותב ביחס לעיקר הזה בשער האותיות אות אל"ף – אמת ואמונה:

אבל יש עוד פנימיות לדבר זה. כי נודע כמו שנתגשם האדם כן נתגשמה התורה, כי אילו היה האדם נשאר בכתנות אור בגן עדן, היתה התורה מוכנת בענין יותר רוחני, כמו שכתב הפרדס בשער הנשמה (שער ל"א פ"ו), כי איך שייך 'לא תחרש בשור ובחמר' (דברים כב, י), וכי צריך חרישה בגן עדן, וכיוצא בזה הרבה, אלא שהיה מובן בענין רוחני, מה שנקרא שור וחמור. כן לעתיד שיחזור העולם, תפשוט התורה גשמיותה, ויתקיימו מצוותיה כפי המובן בעת ההיא, וקל להבין. אבל הכל היא זו התורה בעצמה, רק אורה יאיר ביותר, כמו שהאדם יאיר גם כן, וקל להבין. ואכמ"ל.

לסיכום הענין היה נראה לומר ששני התרגומים של העיקר התשיעי יש להם השלכות גדולות לאמונה בתורה מן השמים, כשההבדל הגדול ביניהם נוגעת לשאלה שהתמקדנו עליה: האם נביא שבא בשם ה' ואומר שה' ציוה לו להוסיף סיפור נוסף לתורה האם הוא יחשב כנביא שקר או לא. נושא זה קשור להלכות יסודי התורה, ומכיון שאין לנו הכרעה חד משמעית בדברי הראשונים וגם הלכות נביא שקר נתונים להכרעת הבית דין הגדול בירושלים נצטרך לחכות עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.